

Piśmiennictwo hagiograficzne kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej w średniowieczu i w czasach nowożytnych

Michał Łobaza SAC

WYDZIAŁ NAUK HUMANISTYCZNYCH
I SPOŁECZNYCH
UKSW WARSZAWA

ABSTRACT

Hagiographical literature of Canons Regular of the Lateran belonging to Cracow congregation in the Old Polish times
Hagiography in the literature cultivated in the environment of the Canons Regular of the Lateran of the congregation is abundant. The oldest works of this type, devoted mainly to saints, are from the fifteenth century. In the sixteenth century, the hagiographic work in the monasteries of Canons Regular of the congregation fell into decline. It seems that this was connected to the reception of the Protestant theology. By the end of the century up to the downfall of the Polish Republic, we can talk about the renaissance of work and its bloom. Among the genres of this writing we have: lives, miracula, descriptions of martyrdom, hymns, songs, monographs of paintings, descriptions of the translation of relics, descriptions of reliquaries and others. Some of them are simple, descriptive works, serving mainly piety, but some of them have a great scientific value and fits perfectly into the mainstream of the Canons Regular literature, undertaking other congregations functioning in Europe.

KEY WORDS: hagiography, literature, canons regular of the lateran, the cracow congregation, Stanisław Kazimierczyk

SŁOWA KLUCZOWE: hagiografia, piśmiennictwo, kanonicy regularni laterańscy, kongregacja krakowska, Stanisław Kazimierczyk

1. Wprowadzenie

Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich, której początki sięgają przełomu XIV i XV w., zaznaczyła swoją obecność w dziejach Polski i jej kultury nie tylko dzięki aktywności parafialnej, aktywności gospodarczej, promocji kultury artystycznej, ale także poprzez intensywną aktywność naukową. Integralnym i wyróżniającym składnikiem tej ostatniej była sztuka i twórczość piśmiennicza rozwijana przez konwent od jego fundacji. Źródło tej impostacji tkwiło w fakcie przeszczepienia koncepcji wewnętrznej kultury klasztornej ze środowiska czeskiego, a dokładniej z prepozytury roudnickiej kanoników regularnych, która była ściśle powiązana z uniwersytetem praskim¹. Kanonicy definiowali siebie jako duszpasterzy, ale duszpasterstwo, jego jakość i efekty, miała warunkować nauka. Dość przejrzyste ujmowały to statuty klasztorne, a także komentarze do nich. Szczególnie ważnym komentarzem, który precyzował misję i strategię kanoników regularnych, był traktat ks. Piotra Clarety *Collectio super Statuta*. Traktat pochodził z końca XIV w. i był przeznaczony dla prepozytur czesko-morawskich oraz austriackich. W 1426 r. został jednak sprowadzony do Krakowa i tutaj służył jako wykładnia teologii i praktyki życia zakonnego kanoników regularnych do upadku Rzeczypospolitej².

¹ K. Łatak, S. Nalbach, *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009, s. 275; H.D. Wojtyska, *Nauka i nauczanie u kanoników regularnych (na przykładzie kongregacji Bożego Ciała)* [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 2, M. Rechowicz (red.), Lublin 1975, s. 456.

² E. Zielińska, *Rękopis średnio-wiecznych statutów kanoników regularnych św. Augustyna w Kraśniku* [w:] *Z książką przez wieki*, A. Krawczyk (red.), Lublin 2002, s. 87–104; S. Więzik, *Najstarsze statuty (konstytucje) kanoników regularnych laterańskich obediencji krakowskiej* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 408; K. Łatak, *Traktaty „Collectio super Statuta” oraz „Formula novitiorum” ks. Piotra Clarety, kanonika regularnego prepozytury roudnickiej, jako źródła do poznania ruchu „devotionis modernae”* [w:] *Klasztor Bożego Ciała...*, s. 413–430.

3 S. Ryłko, *Stanisław Sołtys zwany Kazimierczykiem. Jego życie i kult*, Kraków 2010; J.M. Marszałska, *Miracula błogosławionego Stanisława Kazimierczyka w czasach staropolskich* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489). Postać – Środowisko – Kultura – Dziedzictwo*, K. Łatak (red.), Kraków 2010, s. 89–100; F. Rozen, *Pobożność mieszczan Kazimierza w świetle cudów św. Stanisława Kazimierczyka z lat 1489–1490* [w:] *Klasztor Bożego Ciała...*, s. 83–97; K. Łatak, *Błogosławiony Stanisław Kazimierczyk – życie i dzieła* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk...*, s. 15.

4 K. Łatak, *Sanktuarium Matki Bożej Mstowskiej*, Ełk 2000, s. 55.

5 M. Łobaza, *Piśmiennictwo sakralne i pragmatyczne kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej w czasach staropolskich*, Warszawa 2016 [mps rozprawy doktorskiej obronionej na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Oryginał w posiadaniu autora artykułu].

W szkicu niniejszym nie będę się zajmował całościowo zagadnieniem twórczości piśmienniczej klasztorów kongregacji krakowskiej. Podejmę jedynie kwestie związane z twórczością hagiograficzną, która lokuje się w szeroko pojętej historiografii. Fakt, że kanonicy regularni kongregacji krakowskiej mieli w swoim gronie kilku zakonników świętobliwych i zasługujących na beatyfikację czy kanonizację, zmuszał do opisywania ich żywotów, cudów, śmierci, stanów mistycznych oraz wizji nadprzyrodzonych³. Drugim ważnym motywem było posiadanie w skarbcach kościelnych znakomitych relikwii, a także obrazów łaskami słynących, których używano w egzorcyzmach, a które domagały się prezentacji i opisów⁴. Wszystko to bowiem przysparzało znaczenia, sławy i prestiżu ośrodkom kanonicznym. Literatura hagiograficzna wytworzona przez kanoników od średniowiecza do upadku Rzeczypospolitej jest obszerna⁵. Większość zachowanych pomników związana jest z żywotami i działalnością kandydatów na ołtarze, jak np. ze św. Stanisławem Kazimierczykiem. Wcale nie mały jednak zbiór dzieł stanowi także literatura związana z przedmiotami kultu, jak relikwie i cudowne obrazy, czego przykładem może być relikwiarzowy krzyż limużyjski oraz obraz Madonny z Jabłuszkciem zwany dzisiaj obrazem Matki Zbawiciela – *Mater Salvatoris*. Prezentację dorobku piśmienniczego kanoników regularnych kongregacji krakowskiej na gruncie hagiografii rozpoczną od jej twórców.

2. Twórcy literatury hagiograficznej

Hagiografia interesowała wielu pisarzy teologicznych, historycznych, a nawet kanonistów spośród kanoników kongregacji krakowskiej. Tu najpierw zajmiemy się twórczością przeora Szymona oraz ks. Mikołaja Lammela, pisarzy XV-wiecznych, potem twórczością ks. Krzysztofa Łoniewskiego, ks. Jana Augustyna Biesiekierskiego, ks. Stefana Ranatowicza, pisarzy XVII-wiecznych, oraz

ks. Michała Akwilina Gorczyńskiego, ks. Tomasza Wojciecha Grabowskiego i ks. Macieja Donacjana Axana, pisarzy XVIII-wiecznych. Oczywiście nie są to wszyscy autorzy zajmujący się pisarstwem hagiograficznym. Ci jednak ze względu na jakość i oryginalność swoich prac weszli do kanonu polskiej bibliografii naukowej.

Pierwszym twórcą był pochodzący z Krakowa przeor Szymon. Do zakonu wstąpił nie później niż na przełomie 1408 i 1409 r. Warto w tym miejscu zauważyć, że był pierwszym profesem klasztoru krakowskiego. Wspomniany urząd przeora pełnił u boku prepozyta Gaspara Polaka co najmniej od 1446 r. Zmarł w klasztorze 27 lipca 1455 lub 1457 r. Zasłużył się głównie jako kopista, aczkolwiek z jego osobą wiąże się także powstanie pierwszej kroniki klasztornej, która zawierała najstarsze informacje o łaskami słynącym obrazie Matki Boskiej przywiezionym przez kanoników z Kłodzka i wystawionym w ołtarzu kaplicy Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, wzniesionej i konsekrowanej w 1410 r.⁶

Drugim z hagiografów, który w XV w. działał w klasztorze krakowskim, był ks. Mikołaj Lammel. Pochodził z Kazimierza lub Krakowa. Do zakonu wstąpił po 1439 r. W dokumentach klasztornych pojawia się od 1451 r. W 1457 r. był zakrystianinem, a od 1484 r. – przeorem konwentu. Zmarł latem 1491 r. w Krakowie. Na przełomie 1489 i 1490 r. założył księgę cudów, w której spisywał łaski uzyskane przy grobie Stanisława Kazimierczyka, zmarłego w opinii świętości 3 maja 1489 r. Spis łask poprzedzała krótka nota biograficzna świętego, a zamykał je utwór poetycki z jego wierszowaną biografią⁷.

Kolejnym twórcą literatury hagiograficznej w zgromadzeniu krakowskich kanoników regularnych laterańskich był ks. Krzysztof Łoniewski. Urodził się 24 czerwca 1576 r. w Krośnie. W 1600 r. ukończył studia na wydziale Artium Uniwersytetu Krakowskiego. W 1606 r. wstąpił do zakonu kanoników regularnych w Krakowie. Święcenia kapłańskie przyjął w kwietniu 1612 r. Po święceniach pracował w Krakowie w parafii Bożego Ciała, później

6 Archiwum klasztoru Bożego Ciała w Krakowie [dalej: ABC], *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum Congregationis Canoniorum Regularium Lateranensium*, rkps sygn. 323; J.A. Biesiekierski, *Krótką nauka o czci y poszanowaniu obrazów świętych. Przydane y opisane obraza Naświetszej P[anny] Mariey w kaplicy kościoła Ciała Bożego [...]*, Kraków 1624, s. 30; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 98.

7 ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum...*, s. 234; K. Łatak, S. Nalbach, *Ze studiów nad kulturą...*, s. 120; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 87.

8 ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum, passim*; ABC, *Metrica Conventus Corporis Christi in Casimiria*, rkps b. sygn., s. 338; Z. Jakubowski, *Łoniewski Krzysztof* [hasło w:] *Polski słownik biograficzny* [dalej: PSB], t. 18, Wrocław 1973, s. 391–392; *idem*, *Łoniewski Krzysztof* [hasło w:] *Encyklopedia Katolicka* [dalej: EK], t. 11, Lublin 2006, kol. 502; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 89–90; K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego CRL (1576–1656) na temat początków kościoła i klasztoru Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich na Kazimierzu w Krakowie* [w:] *Klasztor Bożego Ciała...*, s. 437–446; H.D. Wojtyńska, *op.cit.*, s. 467.

9 L. Grzebień, J. Mandziuk, *Biesiekierski Jan Augustyn* [hasło w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, [dalej: SPTK], t. 1, Warszawa 1981, s. 147; Z. Jakubowski, *Biesiekierski Jan Augustyn* [hasło w:] EK, t. 2, Lublin 1989, kol. 553; J.S. Pelczar, *Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim*, Kraków 1896, s. 161; H.D. Wojtyńska, *op.cit.*, s. 467–468; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 78; K. Łatak, *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002, s. 229, 470.

jako prepozyt klasztoru w Bychowie (1618–1622), w Suchej Beskidzkiej (1624–1628), w Krzemienicy na Litwie (1631–1635) oraz w Kurozwękach (1631–1635). W 1641 r. powrócił do klasztoru krakowskiego, gdzie zmarł 24 lutego 1656 r. Oprócz opublikowanego żywota św. Stanisława Kazimierczyka wydał także kilka innych pozycji, takich jak: regułę św. Augustyna, komentarz do statutów zakonnych napisany przez ks. Piotra Claretę z Roudnic, rytuał obłóczyn i profesji zakonnych. Nadmienić przynajmniej wypada, że ks. Łoniewski pełnił w klasztorze krakowskim obowiązki kustosa archiwum i biblioteki kanoników regularnych, co nie pozostało bez wpływu na jakość merytoryczną jego publikacji⁸.

Współczesnym ks. Łoniewskiemu twórcą zajmującym się hagiografią był ks. Jan Augustyn Biesiekierski, który urodził się w 1567 r. w Wielkopolsce. W 1587 r. wstąpił do zakonu jezuitów, a w roku 1621 przeszedł do kanoników regularnych laterańskich w Krakowie. Początkowo w klasztorze krakowskim pełnił funkcję lektora filozofii i teologii, kaznodziei zwyczajnego oraz promotora bractwa Najświętszego Sakramentu. Pracował także jako prepozyt klasztoru kanoników regularnych w Wilnie na Antokolu w latach 1628–1631 oraz jako kaznodzieja w klasztorze w Kraśniku w latach 1631–1635. Zmarł w Kraśniku w maju 1635 r. Był cenionym pisarzem i kaznodzieją, czego dowodzą pozostawione drukowane prace historyczno-teologiczne oraz kazania okolicznościowe, z których największą popularnością cieszył się traktat o kulcie obrazów⁹.

W XVII w. w klasztorze krakowskim żył i tworzył ks. Stefan Ranatowicz. Urodził się w 1617 r. na podkrakowskim Kazimierzu. Do zakonu wstąpił w 1636 r., mając za sobą studia na Uniwersytecie Krakowskim. Święcenia kapłańskie przyjął w 1641 lub 1642 r. Po święceniach pracował w klasztorze krakowskim jako promotor bractwa Najświętszego Sakramentu (1643–1645), w Wolbromiu jako kustosz kościoła i promotor bractwa (1644–1647), w Krzeszowie koło Suchej Beskidzkiej jako proboszcz,

w Suchej Beskidzkiej jako prepozyt klasztoru (1653–1658), w Krakowie jako magister nowicjatu, a następnie jako kustosz kościoła (1661–1664; 1664–1667), w Kurozwękach jako prepozyt klasztoru (1670–1675), ponownie w Krakowie jako przeor klasztoru i konsultor kongregacji (1683–1685; 1691–1694). Zmarł w kwietniu w 1694 r. w Krakowie. Był znanym kronikarzem i historiografem zakonu, czego dowodem jest pozostawiona w rękopisie kronika klasztoru krakowskiego, a także wydany przez niego żywot świętego Stanisława Kazimierczyka¹⁰.

Na przełomie XVII i XVIII w. najgłośniejszym twórcą literatury hagiograficznej był wśród kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej ks. Michał Akwilin Gorczyński. Urodził się w 1656 r. Do zakonu wstąpił w 1675 r. Święcenia kapłańskie przyjął w 1680 r. w Krakowie. Po święceniach został wysłany na studia specjalistyczne do Rzymu, gdzie uzyskał doktorat z teologii i prawa kanonicznego. Po powrocie przebywał w Krakowie, gdzie pełnił urząd magistra nowicjatu oraz wykładowcy Pisma Świętego i prawa kanonicznego. Następnie był prepozytem klasztoru w Wilnie na Antokolu, a w 1694 r. powrócił do Rzymu jako prokurator kongregacji krakowskiej przy Stolicy Apostolskiej. W 1700 r. powrócił do klasztoru krakowskiego, w którym pełnił wiele ważnych funkcji, m.in.: wykładowcy teologii, Pisma Świętego, prawa kanonicznego, a także wizytatora kongregacji krakowskiej. Zmarł w Krakowie w 1713 r. Był cenionym historykiem, hagiografem i propagatorem kultu ks. Stanisława Kazimierczyka. Dla dziejów kultury książki w Polsce zasłużył się spisaniem szczegółowych katalogów bibliotek kongregacji¹¹.

W połowie XVIII w. piśmiennictwem hagiograficznym zasłużył się ks. Wojciech Bertrand Grabowski. Urodził się w Wiśniczu około 1730 r. Do zakonu wstąpił w 1752 r. Święcenia kapłańskie przyjął w Lublinie w 1758 r. Po święceniach studiował krótko na Uniwersytecie Krakowskim. Następnie pracował w klasztorach: w Krakowie (1760–1766), w Wilnie (1767–1769) i w Krzemienicy (1769–1770).

¹⁰ ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum...*, s. 112; E. Ozorowski, *Ranotowicz Stefan* [hasło w:] SPTK, t. 3, Warszawa 1983, s. 492–493; K. Łatak, *Ranotowicz Stefan* [w:] EK, t. 16, Lublin 2012, kol. 1204; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 94–95; K. Łatak, M. Pegier, *Kronika Stefana Ranotowicza. Studium historyczno-źródłoznawcze*, Łomianki 2017, s. 25–27.

¹¹ ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum...*, s. 20; W. Wicher, *Gorczyński Michał Akwilin* [hasło w:] PSB, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 295–296; M. Madej, *Gorczyński Michał Akwilin* [hasło w:] EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 1299; W. Murawiec, *Gorczyński Michał Akwilin* [hasło w:] SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 556–557; H.D. Wojtyska, *op.cit.*, s. 470–471; M. Łobaza, *op.cit.*, s. 80–81; K. Łatak, *Kongregacja krakowska...*, s. 42.

¹² ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum...*, *passim*; K. Łatak, *Kongregacja krakowska...*, s. 43; A. Witkowska, J. Nastalska, *Stare polskie piśmiennictwo hagiograficzne*, t. 1: *Słownik hagiografów polskich*, Lublin 2007, s. 79.

¹³ ABC, *Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum...*, *passim*; H.D. Wojtyńska, *op.cit.*, *passim*; K. Łatak, *Kongregacja krakowska...*, s. 43, 274, 471.

¹⁴ S. Ryłko, *Stanisław Sołtys zwany Kazimierczykiem...*, *passim*; J.M. Marszałska, *op.cit.*, s. 89–100; F. Rozen, *op.cit.*, s. 83–97.

W Krakowie pełnił m.in. obowiązki profesora filozofii, kaznodziei i promotora bractwa. Zmarł w 1770 r. w klasztorze w Krzemienicy. Jego głównym i ważnym dla polskiej hagiografii dziełem jest opublikowany w 1763 r. żywot Stanisława Kazimierczyka, poszerzony o opis łask otrzymanych przy grobie świętego po 1720, a przed 1763 r.¹²

Ostatnim z twórców, którzy działali w zgromadzeniu przed upadkiem Rzeczypospolitej, był ks. Maciej Donacjan Axan. Urodził się około 1760 r., do zakonu wstąpił w 1778 r. Święcenia kapłańskie przyjął siedem lat później. Po święceniach pracował w Wilnie, gdzie pełnił funkcję wykładowcy rubrycystyki i śpiewu liturgicznego (1785–1787), następnie w Słonimiu był kaznodzieją zwyczajnym (1787–1791), potem w Kraśniku miał podobne obowiązki jak w Wilnie (1791–1795) oraz w końcu w Wolbromiu pracował jako kaznodzieja (1795–1798). Zmarł w ostatnim z wymienionych miast w 1798 r. Był cenionym liturgistą, czego dowodzą pozostawione kalendarze liturgiczne kongregacji, a także opublikowane prace z zakresu filozofii i hagiografii¹³.

3. Literatura hagiograficzna

Literatura hagiograficzna wytworzona przez kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej dotyczyła w większości św. Stanisława Kazimierczyka, co w gruncie rzeczy nie jest zaskakujące, gdyż święty już za życia cieszył się uznaniem skutecznego egzorcysty i taurmurga, a po śmierci przy jego grobie dochodziło do spektakularnych wydarzeń nadprzyrodzonych i uzdrowień¹⁴. Wymuszało to niejako konieczność spisania jego żywota, jak też odnotowania cudownych wydarzeń, o których było głośno w Krakowie i okolicach. Stanisław Kazimierczyk urodził się w 1433 r. w podkrakowskim Kazimierzu. Nauki początkowe odebrał w szkole parafialnej kanoników regularnych przy kościele Bożego Ciała w Krakowie. Później studiował w Uniwersytecie Krakowskim. Do zakonu wstąpił między 1461 a 1464 r.

W krakowskim klasztorze pełnił różne funkcje, m.in.: spowiednika, mistrza nowicjatu i podprzeora. Już za życia odznaczał się w oczach jemu współczesnych jako człowiek niezwykłego hartu ducha i umiłowania życia klasztornego. Sława świętości oraz cuda pośmiertne stały się załączkiem jego kultu, który doprowadził do beatyfikacji przez papieża Jana Pawła II 18 kwietnia 1993 r. oraz kanonizacji 17 października 2010 r. przez papieża Benedykta XVI¹⁵.

Stanisław Kazimierczyk nie był jednakże jedynym zakonnikiem w kongregacji, który odznaczał się heroicznością cnót, świętością życia czy w końcu zdolnościami mistycznymi. Ks. Łoniewski oraz ks. Ranatowicz w katalogach zakonników zasłużonych i świątobliwych wymieniali także ks. Adama Siboviusa (zm. 1607), ks. Mikołaja z Radomska (zm. 1610), ks. Walentego Kuczborskiego (zm. 1624) oraz ks. Alberta Sowińskiego (zm. 1636)¹⁶. W swoich pracach pozostawili krótkie żywoty tych zakonników, przekazując także informacje o nich takim autorom, jak Piotr Jacek Pruszczyk oraz Gabriel Pennotto. Piotr Jacek Pruszczyk zamieścił te krótkie żywoty pozyskane z klasztoru w książce *Forteca Duchowna Królestwa Polskiego*, wydanej w Krakowie w 1662 r., a Gabriel Pennotto w wielkiej monografii zakonu zatytułowanej *Generalis totius Sacri Ordinis Clericorum Canoniorum historia tripartita*, wydanej w Rzymie w 1624 r. Ks. Łoniewski zajmował się także postaciami świętych i świątobliwych kanoników regularnych i kanoniczek z innych kongregacji niż laterańska. Przykładem tej twórczości jest żywot błogosławionego Meinarda, kanonika regularnego, biskupa misyjnego (zm. 1196), a także żywot błogosławionej Juty, wdowy i pustelnicy, zmarłej w 1260 r. w Chełmży¹⁷. Pisarze XVIII-wieczni zajmowali się w gruncie rzeczy głównie problematyką hagiograficzną powiązaną z kongregacją krakowską kanoników regularnych laterańskich. Jeśli przywoływali świętych i świątobliwych, relikwie czy obrazy łaskami słynące z innych kongregacji kanonickich czy zakonów, to ograniczali się do przetwarzania znanych

¹⁵ K. Łatak, *Błogosławiony Stanisław Kazimierczyk – życie i dzieła...*, s. 36.

¹⁶ S. Ranatowicz, *Casimiriae civitatis urbi Cracoviensi confrontatae origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum fundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum Conventus Canoniorum Regularium Lateranensium S[ancti] Augustini ad Ecclesiam S[acratissimam] S[ancti] Corporis Christi descriptae*, Biblioteka Jagiellońska, rkps XVII, sygn. 3742/III; K. Łoniewski, *Żywot, sprawy y cudowne boskie wslawienie pobożnego kapłana B. Stanisława Kazimierczyka*, Kraków 1617, *passim*; K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, *passim*.

¹⁷ K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, s. 436.

¹⁸ W swoim czasie prof. Kazimierz Łatak łączył założenie księgi łask i cudów z postacią ks. Grzegorza Scholtisa. Poglębiona kwerenda dowodzi jednak, że urząd kustosa zakrystii w tym czasie sprawował ks. Mikołaj Lammel i to z jego osobą należy wiązać założenie księgi oraz spisane w niej cuda z lat 1489–1491.

¹⁹ S. Ryłko, *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997, s. 2.

sobie informacji zaczerpniętych nie tyle z materiału źródłowego, ile z publikowanych opracowań.

Przedstawienie poszczególnych gatunków piśmiennictwa hagiograficznego reprezentowanego przez kanoników regularnych kongregacji krakowskiej rozpoczniemy od żywotów ks. Stanisława Kazimierczyka.

3.1. Żywoty świętego

Nadmieniłem już, że najstarszą notę biograficzną świętego sporządził na przełomie 1489 i 1490 r. ks. Mikołaj Lammel. Był on świadkiem bezpośrednim życia Stanisława Kazimierczyka od momentu jego wstąpienia do zakonu. Podobnie jak święty pochodził z Kazimierza, a jego ojciec i brat byli członkami rady miasta. Znał zatem rodziców świętego, wiedział także, co się działo w latach młodości Kazimierczyka. Jego zapis, jak już zasygnalizowałem, nie jest biografią, ale notą biograficzną wprowadzającą do katalogu cudów, które zaczęły się dziać zaraz po pogrzebie świętego¹⁸. Dzięki tej nocie wiemy na pewno, że Stanisław Kazimierczyk urodził się w Kazimierzu, że był synem Macieja Scholtisa, producenta sukna, ławnika, rajcy i wójta miasta Kazimierza. Wiemy nadto, że w klasztorze i przy kościele Bożego Ciała był kaznodzieją, mistrzem nowicjatu, lektorem filozofii i podprzeorem. Wiemy także, że zmarł w Kazimierzu¹⁹. Oryginał księgi nie zachował się do naszych czasów, zaginął w czasie potopu szwedzkiego. Księgę skopiował jednak w 1616 r. ks. Krzysztof Łoniewski i za pośrednictwem jezuity, Fryderyka Szembeka, przesłał ją bollandystom do wydania. Dzięki temu ocalił bezcenną notatę biograficzną Kazimierczyka sporządzoną przez ks. Lammela. Dzisiaj, naturalnie, możemy jedynie żałować, że ks. Lammel napisał tak mało o biegu życia świętego, ale pamiętać trzeba, że nie żywot był w tym przypadku istotny, lecz cuda i łaski, które autor rejestrował. Z uwag ks. Łoniewskiego do wykazu cudów i łask wysłanych bollandystom wiemy, że założoną przez ks. Lammela księgę zamykał wierszowany

życiowiec świętego. Ks. Łoniewski nie skopiował jednakże pełnej treści utworu. Przytoczył jedynie jedną jego zwrotkę, w której autor podawał datę dzienną śmierci świętego. Sam utwór został oceniony przez ks. Łoniewskiego jako nędzny pod względem jakości i niepasujący do tak ważnego wydawnictwa jak *Acta Sanctorum*²⁰. Jeśli przywołał go i zacytował jedną jego strofę, to dlatego, że istniały wątpliwości co do daty dziennej śmierci świętego. Jedni z autorów za Marcinem Baroniusem pisali, że święty zmarł 7 czerwca, inni zaś, że 3 maja – w święto Znalezienia Krzyża Świętego. Rozstrzygając zatem tę kwestię, ks. Łoniewski przytoczył m.in. nekrolog mogiłskich cystersów, w którym śmierć świętego odnotowano także pod dniem 3 maja, oraz ów utwór wierszowany zamykający księgę cudów²¹. Nie dysponując pełnym tekstem utworu, nie jesteśmy w stanie powiedzieć o nim wiele. Jedno jednakże nie ulega wątpliwości, a mianowicie, że powstał on najpóźniej około 1503 r., gdy nad grobem świętego budowano ozdobny w stylu gotyckim sarkofag, najpewniej z fundacji rodu Jordanów.

Pierwszy drukowany żywot świętego zredagował ks. Krzysztof Łoniewski. Ukazał się on w Krakowie w 1617 r., a jego tytuł brzmi: *Żywot, sprawy y cudowne boskie wstawienie pobożnego kapłana B[łogosławionego] Stanisława Kazimierczyka*. Warto w tym miejscu jeszcze raz podkreślić, że był on odpowiedzią na publikację Marcina Baronia, który w swojej pracy „dopuścił się y w dniu śmierci jego, y w inszych rzeczach erroru”, a to dlatego – jak tłumaczył później ks. Łoniewskiemu – że opowieść swoją oparł na żywocie, który znalazł „u jakiegoś bogomyślnego Plebana, gdzieś pod Sandomierzem”, a który to żywot, według domniemania ks. Łoniewskiego, pochodził z „kraśnickiego klasztoru”²². Publikacja, licząca 68 stron, została wydana w formacie *in quarto* i zadedykowana staroście oświęcimskiemu Piotrowi Komorowskiemu (1580–1640), późniejszemu fundatorowi prepozytury w Suchej Beskidzkiej. Ks. Łoniewski podzielił swoje dzieło na trzy części. Rozpoczął od opisu

²⁰ K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, *passim*.

²¹ K. Łoniewski, *Żywot...*, *passim*.

²² *Ibidem*, *passim*; K. Łatak, *Błogosławiony Stanisław Kazimierczyk...*, s. 17.

23 K. Łoniewski, *Żywot...*, k. nlb.

24 H.D. Wojtyska, *op.cit.*, s. 468.

życia ks. Kazimierczyka w rozdziale *Poczyna się Żywot Błogosławionego Stanisława*, w którym podał najważniejsze wydarzenia z życia świętego. W kolejnym rozdziale przytoczył 173 cuda dokonane za wstawiennictwem świętego, które modlący się za jego wstawiennictwem otrzymywali w zasadzie w ciągu jednego roku od jego śmierci. Całość dzieła ks. Łoniewskiego dopełnia hymn o św. Stanisławie zaczynający się od słów: „Zawitaj mężu w pobożności stały w społecznym życia Apostolskim trwały, Błogosławiony Oycze Stanisławie, przez Cię Kazimierz kwitnie w pięknej sławie, który to hymn wieńczy modlitwa sławiąca cnoty świętego”²³. Analiza wewnętrzna i zewnętrzna dzieła, jego porównanie z innymi publikacjami tego typu na gruncie polskim, a także na gruncie zakonu kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej pozwala na stwierdzenie, że zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym prezentuje się niezwykle pozytywnie. Czasami badacze wysuwali zastrzeżenia do języka polskiego, bo w tym języku żywot został opublikowany. Wydaje się jednakże, że język ten, jego gramatyka i styl nie są ostatecznie niskiej klasy, aczkolwiek decydujące słowo w tej kwestii będzie należeć nie tyle do historyka, ile do filologa²⁴.

Kolejnym, który wydał żywot świętego Stanisława Kazimierczyka, był ks. Stefan Ranatowicz. Książka wydana w 1660 r. liczyła 80 stron formatu A5. Została zatytułowana *Jasna Pochodnia Życia Apostolskiego, żywot świętobliwy B[łogosławionego] Stanisława Kazimierczyka*. Autor ujął życie świętego w 15 rozdziałach: *O ojczyźnie, rodzicach i wychowaniu; O ćwiczeniu jego w młodzieńczym wieku, osobliwie w naukach wyzwolony; O powołaniu jego do Zakonu; O pokorze jego w Zakonie i wzgardzie samego siebie; O uczynieniu i zachowaniu jego ślubów zakonnych; O zabawach jego w Zakonie; O gorącym jego nabożeństwie; O umartwieniu ciała jego dobrowolnym; O cierpliwości jego i chętnym znoszeniu rzeczy przeciwnych; O szczęśliwym zejściu jego z tego świata; O pogrzebie jego y w tymże roku znakach świętobliwości niektórych;*

O przeniesieniu relikwii jego na insze miejsce w kościele Bożego Ciała; O świątobliwości życia tego pobożnego kapłana Stanisława Kazimierczyka świadectwa; O znakach miłości Bożej przeciwko pobożnemu kapłanowi Stanisławowi Kazimierczykowi; Dobrodziejstwa od Pana Boga otrzymane przez przyczynę B. Stanisława Kazimierczyka zeznane od tych ludzi, którzy się do grobu jego z woskowymi znakami, albo z srebrnymi tabliczkami albo ze Mszą świętą albo z pacierzami ofiarowali. Na końcu autor umieścił kilka hymnów o świętym, m.in. w języku łacińskim: *Contemplator trinitatis*, a także w języku polskim: *Zawitaj mężu w pobożności stały*. Książka ks. Ranatowicza ma charakter dewocyjny, a sama postać świętego została przedstawiona w sposób nieco wyidealizowany. Ks. prof. Kazimierz Łatak, autor biografii ks. Ranatowicza, w taki sposób podsumowuje omawiane dzieło: „[...] prezentuje się dobrze, ale pobieżna nawet jego lektura zdradza, że zostało napisane w celach dydaktycznych [*ad maiorem Dei gloriam, et christiani pietatis augmentum*]. Przywołując postać wslawionego cudami świątobliwego Stanisława Kazimierczyka, dał ks. Ranatowicz ewentualnemu czytelnikowi przede wszystkim wzór do naśladowania [*exemplum*]”²⁵.

W 1702 r. kolejny żywot wydał ks. Michał Akwilin Gorczyński. Żywot zatytułował: *Żywy wzór apostołskiej doskonałości, B[łogostawiony] Stanisław Kazimierczyk, w sławney Akademii Krakowskiej Profesor, y S[witej]. Teologiy Bakalarz, Zakonu Canonicor[um] Regular[ium] S[anctissimi] Salvatoris Lateran[sis] Teolog, y Przeor*. Autor, opierając się na wcześniejszych ustaleniach ks. Łoniewskiego i ks. Ranatowicza, w pierwszej części dzieła obszernie przedstawił życie i cnoty świętego. Następnie dołączył dość obszerny wykaz łask i dobrodziejstw uzyskanych przy jego grobie do 1702 r. Ostatnią część dzieła stanowiła litania do Stanisława Kazimierczyka, a także modlitwy i hymny. Oprócz informacji zaczerpniętych od innych autorów ks. Gorczyński w sposób oryginalny ukazuje również

²⁵ K. Łatak, *Ksiądz Stefan Ranatowicz CRL (1617–1694). Barokowy kronikarz i pisarz klasztorny*, Kraków 2010, s. 199.

²⁶ H.D. Wojtyśka, *op.cit.*, *passim*; J.M. Marszałska, *op.cit.*, s. 94; F. Rozen, *op.cit.*, s. 96.

²⁷ M. Łobaza, *Piśmiennictwo sakralne i pragmatyczne...*, s. 213.

wiele cennych danych dotyczących struktury społecznej mieszkańców Krakowa i Kazimierza, dzięki czemu omawiana książka stanowi ważne źródło dla historyków kultury i komunikacji społecznej²⁶.

Ostatnim żywotem świętego opublikowanym w omawianych czasach przez kanoników regularnych, był żywot zredagowany w 1763 r. w Krakowie przez ks. Wojciecha Bertranda Grabowskiego. Został zatytułowany: *Cnotliwy i cudowny żywot wielkiego sługi Bożego B. Stanisława Kazimierczyka*. Jak podają znawcy tego piśmiennictwa, dzieło ks. Grabowskiego nie było oryginalne ani nowatorskie, a informacje zawarte w żywocie zostały w dużej mierze oparte na poprzednim dziele autorstwa ks. Gorczyńskiego. Mimo to wspomniane dzieło może służyć jako studium nad zagadnieniem amplifikacji w dziejopisarstwie oraz przetwarzaniem informacji²⁷.

Oprócz życia i działalności Stanisława Kazimierczyka twórcy kanonicy, co już nadmieniałem, opisywali żywoty innych świątobliwych braci swojego zakonu. Przykładem tego rodzaju piśmiennictwa jest m.in. twórczość ks. Stefana Ranatowicza. Jego utwory tego rodzaju nie stanowią odrębnych dzieł, lecz zostały dodane do innej pozycji, a mianowicie rękopiśmiennej kroniki klasztornej, ocenianej przez znawców historiografii oraz literatury staropolskiej jako dzieło niezwykle wartościowe źródłowo i poznawczo. Stanowią one jednak ważny przyczynek do zagadnień hagiograficznych na gruncie polskim. Pełny łaciński tytuł kroniki brzmi: *Casimiriae civitatis urbi Cracoviensi confrontatae origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum fundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum Conventus Canonorum Regularium Lateranensium S[ancti] Augustini ad Ecclesiam S[acratis]S[imi] Corporis Christi descriptae a Stephano Ranathowicz eiusdem conventus et Ecclesiae Canonico Regul[ari] professo*. Autor zamieścił w niej krótkie żywoty czterech świątobliwych konfratrów. Pierwszy z nich, ks. Walenty Kuczborski, profes

klasztoru krakowskiego, po święceniach przez kilka lat pracował w Krakowie, a następnie został wysłany do klasztoru w Bychowie na Litwie, gdzie sprawował urząd kaznodziei i przeora konwentu. Tam rozwinął w sobie cnoty milczenia i umiłowania Pisma Świętego, którego był gorliwym głosicielem. Aby jeszcze bardziej oddać się medytacji Słowa Bożego, otrzymał od przełożonych zgodę na przebywanie w pustelni w pobliżu klasztoru, gdzie żywił się chlebem przynoszonym mu przez mieszkańców pobliskiej wsi. Po pewnym czasie powrócił do klasztoru, w którym do końca swego życia oddawał się wyłącznie lekturze i medytacji Pisma Świętego. Zmarł w klasztorze bychowskim 2 marca 1624 r. w opinii świętości, a sam ks. Ranatowicz tak podsumował jego życie: „Vir virtutibus, vitae integritate, pietate, percelleris. Verbi Dei praedicator indefatigabilis”²⁸. Kolejnym zakonnikiem, któremu poświęcił uwagę ks. Ranatowicz, był ks. Adam Sibovius, przeor konwentu krakowskiego. Był znany ze swej świętości, o czym zaświadczył również ks. Jan Gelazy Żórawski, sprawujący w klasztorze m.in. urząd egzorcysty: „Vir opinione sanctitatis clarus. De quo Johannes Gelasius Zorawski, Conventus huius professor, et exorcista, testatus”²⁹. Do grobu ks. Siboviusa prowadzono nawet osoby, które mogły być opętane przez złego ducha, by dzięki wstawiennictwu świątobliwego kapłana doznały ulgi. Sam ks. Ranatowicz opisuje dwa takie przypadki, z 1660 i 1668 r.³⁰ Na kartach kroniki ks. Ranatowicza odnajdujemy jeszcze dwa krótkie żywoty świątobliwych, których głównym rysem życia było staranie o ubogich i potrzebujących oraz życie w całkowitym ubóstwie. Pierwszy – ks. Albert Sowiński oprócz pomocy innym swój czas poświęcał na długą modlitwę oraz umartwienia ciała, a po jego śmierci znaleziono na jego ciele łańcuch pokutny, który nosił pod zakonnym habitem³¹. Drugim był ks. Mikołaj z Radomska, zmarły 20 lat wcześniej w Krakowie. Oprócz troski o najuboższych gorliwie tłumaczył prawdy wiary i zachęcał do życia

28 S. Ranatowicz, *op.cit.*, k. 23.

29 *Ibidem*, k. 25.

30 *Ibidem*, k. 25–25v.

31 *Ibidem*; M. Pęgier, *Żywoty świętych polskich w relacji Kroniki księdza Stefana Ranatowicza CRL (1617–1694)*, „Echa Przeszłości” 2014, nr 15, s. 59.

32 M. Pęgier, *op.cit.*, s. 59.

33 Tłumaczenie za: K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, s. 435.

34 J. Marszalska, *op.cit.*, s. 92.

35 F. Rozen, *op.cit.*

godnego na wzór Ewangelii. W chwili śmierci doznał widzeń nadprzyrodzonych, w tym wizji Matki Bożej³².

3.2. Miracula

Drugim nurtem twórczości hagiograficznej kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej są *miracula*, czyli spisy łask otrzymanych za wstawiennictwem świętych. W tym przypadku chodzi głównie o świętego Stanisława Kazimierczyka. Pierwszy taki rejestr powstał już na przełomie 1489 i 1490 r. i zawierał opis 176 łask otrzymanych przy jego grobie. Tytuł książki brzmiał: *Miracula quae Deus Omnipotens operatus est per merita pii ac beati patris Stanislai filii Mathie Scholtiss textoris et consulis de Casimiria* (Cuda, które Bóg Wszchemogący zdziałał przez zasługi pobożnego i błogosławionego ojca Stanisława, syna Macieja Scholtisa, sukiennika i rajcy z Kazimierza)³³. Najstarszy z odnotowanych cudów pochodzi z drugiej połowy maja 1489 r. i dotyczy Reginy, żony Klemensa Czarnego z Kazimierza, chorującej od dłuższego czasu, która poleciwszy się wstawiennictwu Stanisława Kazimierczyka, odzyskała zdrowie³⁴. Przypomnę, że księga została założona przez ówczesnego kustosza zakrystii ks. Mikołaja Lamella. Cuda wpisywano chronologicznie, w takiej kolejności, w jakiej uzdrowieni przekazywali informacje. Księga jest prowadzona rzeczowo, bez zaangażowania emocjonalnego, i ogranicza się do najistotniejszych kwestii. W każdym niemal wypadku mamy dane personalne, miejsce pochodzenia uzdrowionego, jego stan społeczny, a także przebieg choroby oraz leczenia i w końcu uzdrowienie i ofiarowane przez uzdrowionego wotum. Rejestr ten stanowi dzisiaj niebagatelny przyczynek źródłowy do poznania nie tylko życia i kultu świętego, ale także aglomeracji krakowskiej w pełnej niemal jej infrastrukturze i kulturze³⁵. Oryginał księgi, jak już nadmieniałem, zaginął podczas potopu szwedzkiego. W 1616 r. księgę skopiował ks. Krzysztof Łoniewski i wraz z żywotem

świętego przesłał je bollandystom, którzy całość zamieścili w *Acta Sanctorum* w 1680 r.³⁶

W drugiej połowie XVII w. ks. Stefan Ranatowicz, podobnie jak wcześniej ks. Łoniewski, zbierając materiały do biografii Stanisława Kazimierczyka, odnalazł zapisy dotyczące łask uzyskanych przy jego grobie po 1617 r., czyli po ukazaniu się publikacji ks. Łoniewskiego. Sam też będąc kustoszem kościoła Bożego Ciała, rejestrował łaski zgłaszane przez uzdrowionych. Sporządzony spis załączył później do wydawanej biografii świętego. W archiwum klasztornym zachował się jednak oryginał jego pracy. Mimo publikacji książki, która zyskała ogromne uznanie, także w kręgach naukowych, ks. Ranatowicz nie zaprzestał interesować się życiem i kultem Kazimierczyka. Obserwował pielgrzymów przybywających do jego grobu, a także kontynuował rejestrowanie łask. Do wydanego żywota załączył kilka czystych składek papierowych, a wpisywane na ich kartach wydarzenia ujął pod tytułem *Dobrodziejstwa po wydaniu tej Xiąski [żywot 1660] przy grobie B. Stanisława Kazimierczyka otrzymane y od ludzi zebrane*³⁷. Spisywanie łask kontynuował ks. Ranatowicz do 1693 r. Dla zobrazowania warsztatu ks. Ranatowicza pozwolę sobie w tym miejscu przytoczyć tylko jedną z jego relacji, którą znał z autopsji. Rzecz dotyczyła pewnej kobiety, która nagle zaczęła krwawić. Ponieważ krwotoku nie udało się zatamować, a co za tym idzie – powodowało to coraz większe osłabienie, postanowiono wezwać kapłana. Tym kapłanem był sam ks. Stefan Ranatowicz. Nieco później zapisał w katalogu łask:

Wysłuchawszy chorej spowiedzi, upomniałem ją, aby się ofiarowała do grobu pobożnego Ojca Stanisława, a sam się od niej pośpieszywszy, gdym powrócił do klasztoru, poszedłem do kościoła, a tam poklękawszy przed grobem tego Błogosławionego Męża, prosiłem P[ana] Boga, aby przez zasługi jego pocieszył ją w takim nagłym przypadku. I zaraz, prawie wtenczas krew jej

36 *Acta Sanctorum, Maii I (1680)*, s. 776–781; K. Łatak, *Notaty historyczne Krzysztofa Łoniewskiego...*, s. 442–443.

37 K. Łatak, *Książdz Stefan Ranatowicz...*, s. 204.

38 *Ibidem*, s. 207.

39 M.A. Gorczyński, *Żywy wzór Apostolskiej Doskonałości. B[łogosławiony] Stanisław Kazimierz*, Kraków 1702, s. 47, 102.

40 J. Marszalska, *op.cit.*, s. 94.

41 F. Rozen, *op.cit.*, s. 96.

ustała, a ona trzeciego dnia bardzo na siłach osłabiona, w kościele przy grobie jego [...] podziękowała. Ja, którym jej spowiedzi służyłem, i tę krew widział i onę chorą ofiarowałem, to swą ręką piszę i zeznam³⁸.

Miracula były również rejestrowane przez wspomnianego wcześniej ks. Michała Akwilina Gorczyńskiego. W wydanym na początku XVIII w. żywocie św. Stanisława Kazimierczyka w ostatnich dwóch rozdziałach opisuje najpierw łaski i dobrodziejstwa już znane, jak również te niepodane jeszcze do druku³⁹.

Podsumowując ten typ piśmiennictwa hagiograficznego, pozwolę sobie przywołać dwóch współczesnych badaczy zajmujących się tą problematyką. Pani prof. Jolanta Marszalska, pisząc o miraculach świętego w czasach staropolskich, tak stwierdziła: „Opisy nadzwyczajnych łask stanowią bardzo bogaty i cenny materiał historyczny do poznania ówczesnych stosunków społecznych, językowych, ludnościowych i religijnych, do poznania mentalności epoki z okresu przełomu średniowiecza i epoki tzw. staropolskiej ówczesnego Krakowa i okolic⁴⁰”. Natomiast dr Fryderyk Rozen, w artykule na temat pobożności mieszczan Kazimierza w świetle rejestru cudów wskazał na znaczenie tego typu piśmiennictwa hagiograficznego:

Miracula św. Stanisława Kazimierczyka pozwalają ustalić kilka przyczynków do historii masowej pobożności kazimierskiego mieszczaństwa u schyłku XV wieku, a tym samym do historii jego duszpasterzy z klasztoru Bożego Ciała. Charakter źródła, złożonego z krótkich relacji, nie daje możliwości głębszego wniknięcia w świadomość religijną ludu, choć kilka fragmentów pozwala sądzić, iż nie ograniczała się ona do recepcji podstawowych norm i praktyk kościelnych⁴¹.

3.3. Opisy wizji i stanów mistycznych

W ramach pisarstwa hagiograficznego kanonicy sporządzali też opisy wizji nadprzyrodzonych oraz stanów mistycznych. Dotyczyło to świętych polskich, głównie św. Stanisława Kazimierczyka⁴². Pierwszy opis takich wizji i stanów mistycznych w klasztorze powstał na przełomie XV i XVI w., a zaczynał się on od słowa *Raptus* [*Raptus in spiritu* – Porwany/Uniesiony w duchu]⁴³. Niestety oryginał nie zachował się do naszych czasów. Dzięki ks. Łoniewskiemu, który wspomniął o opisie w jednym ze swoich dzieł, wiemy, że dotyczyły one dwóch zdarzeń⁴⁴. Pierwsze wiązało się z ukazaniem się świętemu Matki Bożej z Dzieciątkiem w otoczeniu św. Stanisława i innych świętych. Objawienie miało się wydarzyć podczas modlitwy w kościele na Skałce, przy ołtarzu św. Stanisława biskupa. Druga wizja, której święty zakonnik doświadczył tuż przed śmiercią, obejmowała spotkanie ze zmartwychwstałym Chrystusem, który okazał mu swoje rany. Chrystusowi towarzyszyła Matka Boża, patronowie Polski oraz liczne duchy niebieskie⁴⁵. Warto dodać, że ks. Krzysztof Łoniewski nie był jedynym twórcą kanonicznym, który opisał te nadprzyrodzone wydarzenia. Prawie 100 lat później jego konfrater, ks. Michał Akwiliński, również opisał wizje w swoich dwóch dziełach⁴⁶. Wydarzenia związane z nadprzyrodzonymi wizjami i stanami mistycznymi św. Stanisława Kazimierczyka stały się jednym z najpopularniejszych tematów prac plastycznych, a szczególnie malarstwa, których pomniki do dzisiaj spotykamy w kościele Bożego Ciała⁴⁷. Jednym z najbardziej charakterystycznych przykładów tego rodzaju twórczości jest obraz umieszczony w prezbiterium bazyliki Bożego Ciała w Krakowie nad wejściem do zakrystii. Obraz został wykonany w warsztacie Łukasza Porębskiego na początku XVII w.⁴⁸ i przedstawia kłęzącego Stanisława Kazimierczyka przed stopniem ołtarza w mistycznym uniesieniu, spoglądającego na pojawiające się postacie: Maryję z Dzieciątkiem Jezus,

42 W.W. Szetelnicki, *Ikonaografia błogosławionego Stanisława Kazimierczyka dawna i współczesna* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489). Postać – Środowisko – Kultura – Dziedzictwo*, K. Łatak (red.), Kraków 2010, s. 45.

43 K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, s. 435.

44 K. Łoniewski, *Żywot...*, s. 33, 36.

45 A.S. Czyż, *Kościół Świętych Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie*, Wrocław 2008, s. 238.

46 M.A. Górczyński, *Żywy wzór apostołskiej doskonałości...*, s. 26, 32; *idem*, *Schema de Canonicis Regularibus Lateranansibus Congregationis Cracoviensis* [w:] J. de Nigra Valle, *Genealogia Sacri et Apostolici Ordinis Canoniorum Regularium, Cracoviae 1707*, s. 104–109.

47 W.W. Szetelnicki, *Ikonaografia błogosławionego Stanisława Kazimierczyka...*, *op.cit.*, s. 55.

48 *Ibidem*, s. 56; J. Dzik, *Ikonaografia Stanisława Kazimierczyka jako reprezentanta świątobliwych „Felicis Saeculi Cracoviae” w polskiej sztuce nowożytnej*, „*Nasza Przeszłość*” 1987, nr 68, s. 67.

49 W.W. Szetelnicki, *op.cit.*, s. 58.

50 A.S. Czyż, *op.cit.*, s. 174–178; W.W. Szetelnicki, *op.cit.*, s. 60.

51 A.S. Czyż, *op.cit.*, s. 238.

52 ABC, rkps b. sygn.

53 W.W. Szetelnicki, *op.cit.*, s. 58; J. Dzik, *op.cit.*, *passim*.

św. Stanisława oraz aniołów⁴⁹. Wizja św. Stanisława Kazimierczyka, przedstawiona przez jego biografów, ma również odzwierciedlenie w kościele św. Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie. Fresk znajduje się we wschodniej zakrystii. Autorem malowidła był, jak ustaliła Anna Sylwia Czyż, Martino Altomonte, który wykonał fresk prawdopodobnie w 1682 r.⁵⁰ Artysta połączył obie cudowne wizje, pierwszą dotyczącą objawienia w kościele na Skałce i drugą – przedśmiertną. Namalowano Kazimierczyka widzącego w czasie modlitwy zmartwychwstałego Chrystusa, Matkę Bożą, św. Stanisława i św. Floriana wraz z aniołami⁵¹. Wizerunek świętego w mistycznej ekstazie był obecny nie tylko w malarstwie. Umieszczano go również na kartach ważnych dokumentów klasztornych. Jako przykład pozwolę sobie przywołać księgę ślubów zakonnych kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej założonej w 1674 r. – *Album Canonicorum Regularium Lateranensium Congregationis Cracoviensis vitam apostolicam sub Regula D[ivi] Augustini solemniter profitentium ab Anno 1674*⁵². Na jej karcie tytułowej została namalowana wizja św. Stanisława ujęta w podobnym schemacie i konwencji, co wspomniany już obraz Łukasza Porębskiego z bazyliki Bożego Ciała w Krakowie. Rezygnując z namalowania aniołów, dodano swoistą wstęgę utworzoną z sekwencji wyrazów, łączącą usta Dzieciątka Jezus z Kazimierczykiem: VNDE HOC MIHI VT VENIAT MATER D[omi]NI MEI AD ME. W tle ujęto bryłę kościoła Bożego Ciała wraz z charakterystyczną wieżą oraz otaczającym murem i bramą⁵³.

3.4. Pieśni i utwory poetyckie

Popularnym, głównie od przełomu XVII i XVIII w., nurtem piśmiennictwa hagiograficznego wśród kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej były utwory o charakterze poetyckim. W większości dotyczyły one Stanisława Kazimierczyka, ale sporo utworów odnosi się także do innych świętych, np.: św. Wojciecha,

św. Stanisława biskupa, św. Franciszka, św. Kazimierza, św. Wojciecha. Nie brakuje utworów o charakterze chrystologicznym i mariologicznym. Najstarszy z takich utworów, poświęcony świętemu Stanisławowi Kazimierczykowi, pochodzi jednakże z okresu przedtrydenckiego. Odnalazł go ks. Łoniewski, a zamykał on księgę cudów przywołaną już wcześniej. Jak zaznaczył ks. Łoniewski, utwór ten *elegiaco carmine* napisany, był tak niestaranie przygotowany, że nie zdecydował się go skopiować i podać bollandystom w 1616 r.⁵⁴ Oddajmy głos samemu ks. Łoniewskiemu: „Post miracula sequebatur prolixum encomium elegiaco, sed frigidum prorsus atque insulsum nihilque lucis ad historiam conferens, indignum proinde quod locum habeat in hoc opere”⁵⁵.

3.5. Modlitewniki indywidualne i brackie

Od drugiej połowy XVI w. przy kościołach prowadzonych przez kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej pojawiało się coraz więcej bractw religijnych. Natomiast w konwentach zmieniały się formy pobożności. Owocem tego były liczne modlitewniki pisane przez zakonników, a przeznaczone zarówno do użytku własnego, jak i do użytku bractw. Spośród zakonników, którzy spisali osobiste modlitewniki, wymienię tutaj ks. Szymona Augustyna Zegharta, ks. Stanisława Antoniego Ziemowskiego i ks. Franciszka Walentego Wadzickiego. Żaden z tych modlitewników nie doczekał się dotąd opisu ani analizy wewnętrznej. Tymczasem, co już podkreśliłem, stanowią one interesujące źródło do analizy przemian, jakie zachodziły w Kościele, w pobożności oraz w kulturze wewnętrznej klasztorów. W tym miejscu chciałbym w sposób syntetyczny zaprezentować jeden z dwóch zachowanych do dzisiaj modlitewników, a przechowywanych w archiwum klasztoru Bożego Ciała w Krakowie. Jednym z nich jest modlitewnik ks. Zegharta, drugim – ks. Wadzickiego. Modlitewnik ks. Zegharta liczący 246 stron został sporządzony w 1634 r. Święty Sta-

54 K. Łatak, *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego...*, s. 435; *idem*, *Błogosławiony Stanisław Kazimierczyk – życie i dzieła...*, s. 18.

55 *Acta Sanctorum, Maii I*, passim.

56 P. Pukał, *Bractwo Bożego Ciała y pięci plag abo ran Pana naszego Jezusa Chrystusa, w Krakowie na Kazimierzu w kościele tegoż założenia Bożego Ciała farnym Canoniorum Regularium Ordinis S. Augustini*, Kraków 1617.

57 L.S. Faściszewski, *Trojakię źródło nabożeństwa*, Kraków 1644.

58 M.M. Rusiecki, *Trojakię źródło nabożeństwa*, Kraków 1674.

59 M.A. Gorczyński, *Źródło troiste nabożeństwa z trojakiego Bractwa Literackiego, Najświętszego Sakramentu, Piaciu Ran Pana Jezusa, Zwiastowania N[świętszej] Maryi Panny*, Kraków 1707.

niśław Kazimierczyk jest tam wspomniany parokrotnie. Pierwsze odwołanie następuje w modlitwach do różnych świętych. Krótka modlitwa do Stanisława Kazimierczyka, w formie wierszowanej, została wpisana pomiędzy modlitwą do św. Karola Boromeusza a modlitwą do św. Stanisława Kostki. Drugie odwołanie stanowi hymn sławiący cnoty świętego zakonnika konwentu krakowskiego, jego troskę o ubogich i potrzebujących.

Nadmieniłem, że kanonicy tworzyli też, a nawet publikowali modlitewniki dla bractw działających przy ich kościołach. Pierwszy z nich, który dotrwał do naszych czasów, sporządził i opublikował ks. Paweł Pukał w 1617 r.⁵⁶, drugi – Ludwik Szymon Faściszewski (1644)⁵⁷, trzeci – Michał Maciej Rusiecki (1674)⁵⁸, czwarty – ks. Michał Akwilin Gorczyński (1707)⁵⁹. Modlitewnik zredagowany przez ks. Gorczyńskiego i opublikowany w 1707 r. był używany jeszcze w pierwszej ćwierci XX w., dlatego pozwolę sobie w sposób równie syntetyczny, co modlitewniki indywidualne, tutaj go zaprezentować. Modlitewnik ma 480 stron, został podzielony na trzy części. Część pierwsza zawiera modlitwy dla Bractwa Najświętszego Sakramentu i Pięciu Ran Pana Jezusa, które działało w Krakowie, Słonimiu, Kurozwękach i Bychowie; część druga zawiera modlitwy dla Bractwa Literackiego Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny działającego w Krakowie; część trzecia to modlitwy dla Bractwa Matki Bożej Łaskawej, które działało w Wilnie.

3.6. Opisy obrazów łaskami słynących

Zarówno w skarbcach kościołów kanonicznych, jak i w samych kościołach znajdowało się wiele różnorodnych dzieł sztuki sakralnej o sporej wartości artystycznej, ale też religijnej. W klasztorze macierzystym kongregacji w Krakowie czczono co najmniej dwa obrazy Najświętszej Maryi Panny i uznawano je za łaskami słynące. Pierwszym z nich była kopia cudownego obrazu Matki Bożej czczonego w czeskich Roudnicach, który do

Krakowa trafił najpóźniej w 1434 r. Obraz posiada relikwiarzową oprawę. Używano go ze względu na relikwie i sławę w egzorcyzmach, dlatego nazywano go potocznie obrazem Matki Boskiej Przemożnej przeciw demonom. Drugim był obraz Madonny znany w literaturze jako obraz Matki Bożej z Jabłuszkciem. Ten ostatni czczono w kaplicy brackiej⁶⁰. Temu obrazowi ks. Jan Augustyn Biesiekierski poświęcił osobny rozdział w traktacie *Krótką nauka o czi y poszanowaniu obrazów świętych*. Dzieło zostało wydane w Krakowie w 1624 r. Traktat składał się z 16 rozdziałów, w których autor przedstawił naukę Kościoła katolickiego na temat obrazów, ich roli w życiu chrześcijańskim. Opis cudownego wizerunku czczonego w kościele Bożego Ciała zamieścił w 14. rozdziale. Pozwolił sobie przytoczyć krótki fragment tego opisu:

Twarz Matki Boskiej okrągło pociągła, ku prawej stronie nakłoniona, bardzo śliczna i wesoła, jakoby radość wewnętrzną po sobie pokazująca [...]. Próżno każdy, który się dobrze przypatrzy, przyznać musi, iż coś dziwnego i osobliwego Pan Bóg dał temu nad inne obrazy. Prawą ręką pokazuje Matka Niepokalana Synaczkowi jabłuszko, znak przestępstwa pierwszych rodziców, lewą ręką Synaczka pod paszki ujętego na łonie swym stojącego, ku sobie przytuliła⁶¹.

Oprócz walorów artystycznych obraz cieszył się również niezwykłą czcią wiernych, którzy przybywali przed ten wizerunek prosić o potrzebne łaski. Spis takich łask pozostawił ks. Biesiekierski w 15. rozdziale swojej rozprawy. Rozdział ten został zatytułowany następująco: *Pewne dobrodziejstwa y łaski przy obrazie Matki Bożej w Kaplicy Bożego Ciała zebrane z tabliczek tak pisanych iako y srebrnych*. Były to w głównej mierze podziękowania za uzdrowienie z różnego rodzaju chorób zarówno osób dorosłych, jak i dzieci. Najstarsze świadectwo poświadczające nadzwyczajność obrazu i jego szczególny kult po-

⁶⁰ J.A. Nowobilski, *Kaplica Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny przy kościele Bożego Ciała w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia” 1996, t. 28, s. 509–510; K. Łatak, *Łaskami słynące obrazy Matki Bożej z okresu przedtrydenckiego w kościele Bożego Ciała* [w:] *Klasztor Bożego Ciała...*, s. 306.

⁶¹ J.A. Biesiekierski, *Krótką nauka...*, *op.cit.*, *passim*.

chodzi z 1534 r. – niewielką tablicę wotywną pozostawiła anonimowa mieszcżka kazimierska w podziękowaniu za uzdrowienie ze śmiertelnej choroby. Przed obrazem Matki Bożej modlił się również ks. Biesiekiński, który, jak sam opisał, w 1622 r. został cudownie uzdrowiony z choroby⁶².

4. Podsumowanie

Literatura hagiograficzna w piśmiennictwie uprawianym w środowisku kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej jest obfita. Najstarsze utwory tego typu, poświęcone głównie świętym, sięgają XV w. W kolejnym stuleciu twórczość hagiograficzna w klasztorach kanoników regularnych krakowskiej kongregacji nieco podupadła. Wydaje się, że miało to związek z recepcją protestanckiej myśli teologicznej. Od przełomu XVI i XVII w. aż po upadek Rzeczypospolitej można jednak mówić o renesansie tej twórczości i jej rozkwicie. Wśród gatunków tego piśmiennictwa znajdują się: żywoty świętych i błogosławionych, miracula, opisy męczeństwa, hymny, pieśni, monografie obrazów, opisy translacji relikwii, opisy relikwiarzy i inne. Niektóre z nich są dziełami prostymi, opisowymi, służącymi głównie pobożności, ale niejedno z nich stanowi dużą wartość naukową – źródłową i aplikacyjną – i wpisuje się doskonale w nurt piśmiennictwa ogólnozakonnego. Badania nad piśmiennictwem hagiograficznym kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej zostały dopiero rozpoczęte, ale już na tym etapie widać, że jest ono warte głębszych zainteresowań i poszerzonej kwerendy, która pozwoliłaby na całościową ocenę, a także wszechstronne porównanie z dziełami tego typu powstałymi w środowiskach innych zakonów, a także w innych kręgach kultury europejskiej.

BIBLIOGRAFIA

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE RĘKOPIŚMIENNE

Archiwum Klasztoru Bożego Ciała kanoników regularnych laterańskich w Krakowie (ABC)

Album Canoniorum Regularium Lateranensium Congregationis Cracoviensis vitam apostolicam sub Regula D[ivi] Augustini solemniter profitentium ab Anno 1674, rkps b. sygn.

Memoriale Fratrum et Benefactorum Defunctorum Congregationis Canoniorum Regularium Lateranensium, rkps b. sygn.

Metrica Conventus Corporis Christi in Casimiria, rkps b. sygn.

Ranatowicz S., *Znaki Miłości Boskiej przeciw pobożnemu kapłanowi Stanisławowi Kazimierczykowi po wydaniu i wydrukowaniu tej książki pokazane i dobrodziejstwa w różnych przypadkach za przyczyną i zasługami jego, ludziom od Boga uczynione*, rkps b. sygn.

Biblioteka Jagiellońska w Krakowie (BJ)

Ranatowicz S., *Casimiriae civitatis urbi Cracoviensi confrontatae origo. In eaque ecclesiarum erectiones et religiosorum fundationes, nec non series, vitae, res gestae praepositorum Conventus Canoniorum Regularium Lateranensium S[ancti] Augustini ad Ecclesiam S[acratissimam] Corporis Christi descriptae*, rkps XVII, sygn. 3742/III.

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE DRUKOWANE

Acta Sanctorum, Maii I Appendix, Paris 1866.

Biesiekierski J.A., *Krótką nauką o czci y poszanowaniu obrazów świętych. Przydane y opisanie obrazu Naświetszy P[anny] Mariey w kaplicy kościoła Ciała Bożego [...]*, Kraków 1624.

Fańciszewski L.S., *Trojakié źródło nabożeństwa*, Kraków 1644.

Gorczyński M.A., *Schema de Canonicis Regularibus Lateranensibus Congregationis Cracoviensis* [w:] J. de Nigra Valle, *Genealogia Sacri et Apostolici Ordinis Canoniorum Regularium*, Cracoviae 1707.

Gorczyński M.A., *Źródło troiste nabożeństwa z trojakiego Bractwa Literackiego, Najświętszego Sakramentu, Pięciu Ran Pana Jezusa, Zwiastowania N[świętszej] Maryi Panny*, Kraków 1707.

Gorczyński M.A., *Żywy wzór Apostolskiej Doskonałości. B[łogosławiony] Stanisław Kazimierczyk*, Kraków 1702.

Grabowski W.B., *Cnotliwy i cudowny żywot wielkiego Sługi Bożego B. Stanisława Kazimierczyka [...]*, Kraków 1763.

- Łoniewski K., *Żywot, sprawy y cudowne Boskie wslawienie pobożnego kapłana B[łogosławionego] Stanisława Kazimierczyka, przy Krakowie na Kazimierzu v Bożego Ciała*, Kraków 1617.
- Pukał P., *Bractwo Bożego Ciała y pięci plag abo ran Pana naszego Iezusa Chrystusa, w Krakowie na Kazimierzu w kościele tegoż założenia Bożego Ciała farnym Canonicorum Regularium Ordinis S. Augustini*, Kraków 1617.
- Ranatowicz S., *Jasna Pochodnia Życia Apostolskiego. Żywot świętobliwy B[łogosławionego] Stanisława Kazimierczyka*, Kraków 1660.
- Rusiecki M.M., *Trojakię źródło nabożeństwa*, Kraków 1674.

OPRACOWANIA

- Czyż A.S., *Kościół Świętych Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie*, Wrocław 2008.
- Die Schriftsteller der noch bestehenden Augustiner-Chorherrenstifte Österreichs von 1600 bis auf den heutigen Tag*, B.O. Černik (Hrsg.), Wien 1905.
- Dzik J., *Ikonoграфия Stanisława Kazimierczyka jako reprezentanta świętobliwych „Felicis Saeculi Cracoviae” w polskiej sztuce nowożytnej*, „Nasza Przeszłość” 1987, nr 68, s. 61–91.
- Grzebień L., Mandziuk J., *Biesiekierski Jan Augustyn* [hasło w:] SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 147.
- Jakubowski Z., *Biesiekierski Jan Augustyn* [hasło w:] EK, t. 2, Lublin 1989, kol. 553.
- Jakubowski Z., *Łoniewski Krzysztof* [hasło w:] EK, t. 11, Lublin 2006, kol. 502.
- Jakubowski Z., *Łoniewski Krzysztof* [hasło w:] PSB, t. 18, Wrocław 1974, s. 391–392.
- Jakubowski Z., *Zakon Kanoników Regularnych św. Augustyna w Polsce. Szkic historyczno-biograficzny*, Rzym 1973.
- Kolak W., *Ranatowicz (Ranathowicz) Stefan* [hasło w:] PSB, t. 30/4, Wrocław 1987, s. 504–505.
- Łatak K., *Błogosławiony Stanisław Kazimierczyk – życie i dzieła* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489). Postać – Środowisko – Kultura – Dziedzictwo*, K. Łatak (red.), Kraków 2010, s. 13–36.
- Łatak K., *Kanonicy regularni laterańscy na Kazimierzu w Krakowie do końca XVI wieku*, Ełk 1999.
- Łatak K., *Kongregacja krakowska kanoników regularnych laterańskich na przestrzeni dziejów*, Kraków 2002.
- Łatak K., *Ksiądz Stefan Ranatowicz CRL (1617–1694). Barokowy kronikarz i pisarz klasztorny*, Kraków 2010.
- Łatak K., *Łaskami słynące obrazy Matki Bożej z okresu przedtrydenckiego w kościele Bożego Ciała* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników*

- Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 305–328.
- Łatak K., *Notaty historyczne ks. Krzysztofa Łoniewskiego CRL (1576–1656) na temat początków kościoła i klasztoru Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich na Kazimierzu w Krakowie* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 431–450.
- Łatak K., *Ranatowicz Stefan* [w:] EK, t. 16, Lublin 2012, kol. 1204.
- Łatak K., *Sanktuarium Matki Bożej Mstowskiej*, Elk 2000.
- Łatak K., *Traktaty „Collectio super Statuta” oraz „Formula novitiorum” ks. Piotra Clarety, kanonika regularnego prepozytury roudnickiej, jako źródła do poznania ruchu „devotionis modernae”* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 413–430.
- Łatak K., Nalbach S., *Ze studiów nad kulturą umysłową kanoników regularnych krakowskiej prepozytury Bożego Ciała w XV i XVI wieku*, Kraków 2009.
- Łatak K., Pęgier M., *Kronika Stefana Ranatowicza. Studium historyczno-źródłoznawcze*, Łomianki 2017.
- Łobaza M., *Piśmiennictwo sakralne i pragmatyczne kanoników regularnych laterańskich kongregacji krakowskiej w czasach staropolskich*, Warszawa 2016 [mps rozprawy doktorskiej przedstawionej na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Oryginał w posiadaniu autora artykułu].
- Łoniewski K., *Collectio D. Petri Claretæ, canonici regularis de domo Rudnicensis, super Statua Canonorum Regularium Ac modus investiendi atque profitendi in eodem Ordine Canonico in usum Canonorum Regularium Cracoviensis Conventus ecclesie SS. Corporis Christi in Kazimiria* [w:] *Regula Beatissimi Patris Aurelii Augustini episcopi De communi vita clericorum*, Kraków 1618, k. C4–154.
- Łoniewski K., *Regula Beatissimi Patris Aurelii Augustini episcopi De communi vita clericorum*, Kraków 1618.
- Madej M., *Gorczyński Michał Akwilin* [w:] EK, t. 5, Lublin 1989, kol. 1299.
- Marszałska J.M., *Miracula błogosławionego Stanisława Kazimierczyka w czasach staropolskich* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489). Postać – Środowisko – Kultura – Dziedzictwo*, K. Łatak (red.), Kraków 2010, s. 89–100.
- Murawiec W., *Gorczyński Michał Akwilin* [w:] SPTK, t. 1, Warszawa 1981, s. 556–558.

- Nowobilski J.A., *Kaplica Zwiastowania Najświętszej Maryi Panny przy kościele Bożego Ciała w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 1996, t. 28, s. 505–528.
- Ozorowski E., *Łoniewski Krzysztof* [w:] SPTK, t. 2, Warszawa 1982, s. 574–575.
- Ozorowski E., *Ranatowicz Stefan* [hasło w:] SPTK, t. 3, Warszawa 1982, s. 492–493.
- Pelczar J.S., *Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele katolickim*, Kraków 1896.
- Pennotto G., *Generalis totius Sacri Ordinis Clericorum Canoniconum historia tripartita*, Romae 1624.
- Pęgier M., *Żywoty świętych polskich w relacji Kroniki księdza Stefana Ranatowicza CRL (1617–1694)*, „*Echa Przeszłości*” 2014, nr 15, s. 53–65.
- Piśmiennictwo pragmatyczne w Polsce do końca XVIII wieku na tle powszechnym*, J. Gancewski, A. Wałkowski (red.), Olsztyn 2006.
- Pruszczyk H.P., *Forteca Duchowna Królestwa Polskiego z Żywotów świętych*, Kraków 1647.
- Rozen F., *Pobożność mieszczan Kazimierza w świetle cudów św. Stanisława Kazimierczyka z lat 1489–1490* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 83–97.
- Ryłko S., *Droga do kanonizacji bł. Stanisława Sołtysa zwanego Kazimierczykiem*, Kraków 1997.
- Ryłko S., *Stanisław Sołtys zwany Kazimierczykiem. Jego życie i kult*, Kraków 2010.
- Szetelnicki W.W., *Ikonoografia błogosławionego Stanisława Kazimierczyka dawna i współczesna* [w:] *Święty Stanisław Kazimierczyk CRL (1433–1489). Postać – Środowisko – Kultura – Dziedzictwo*, K. Łatak (red.), Kraków 2010, s. 45–88.
- Urban W., *Losy wychowanków Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII wieku* [w:] *Studia z dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego w dobie renesansu*, K. Lepszy (red.), Kraków 1964.
- Wicher W., *Gorczyński Michał Akwilin* [w:] PSB, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 295–296.
- Więziak S., *Najstarsze statuty (konstytucje) kanoników regularnych laterańskich obediencji krakowskiej* [w:] *Klasztor Bożego Ciała Kanoników Regularnych Laterańskich w Krakowie w okresie przedtrydenckim. Ludzie – Wydarzenia – Budowle – Kultura*, K. Łatak (red.), Łomianki 2012, s. 409–414.
- Witkowska A., Nastalska J., *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne*, t. 1: *Słownik hagiografów polskich*, Lublin 2007.

Wojtyska H.D., *Nauka i nauczanie u kanoników regularnych (na przykładzie kongregacji Bożego Ciała)* [w:] *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 2, cz. 2, M. Rechowicz (red.), Lublin 1975, s. 451–507.

Zielińska E., *Rękopis średniowiecznych statutów kanoników regularnych św. Augustyna w Kraśniku* [w:] *Z książką przez wieki*, A. Krawczyk (red.), Lublin 2002, s. 87–104.
